SEMNIFICAȚIA ANTROPOLOGICĂ A RAPORTULUI SĂNĂTATE–BOALĂ

Dina BARCARI, Facultatea de Istorie şi Filosofie

Sănătatea şi boala poartă un caracter mult mai larg decât cel strict interpretat de domeniul medico-psihobiologic. Ca orice fapt uman, această relație are, în primul rând, o semnificație antropologică. Schimbările care privesc persoana umană, ca trup sau ca suflet, este percepută şi trăită de aceasta, dincolo de alteritatea existentă, ca o experiență sufletească şi morală. Alteritatea este percepută nu numai ca o „schimbare", ci şi ca o „înlocuire" prin care sănătatea sau „starea de bine" este înlocuită cu boala sau cu „starea de rău" ce se instalează în locul acesteia sau în interiorul ei. Boala poate fi interpretată şi prin următoarele semnificații:

- Entitate taxonomică inclusă într-un nomenclator.
- Noțiune generală şi abstractă a unei stări opuse celei de sănătate.
- Respectarea normei – „boală" pentru unele grupuri, normalitate pentru altele.

În mai multe societăți primitive, conceptul de „boală" este cuprins în categorii mai vaste, cum ar fi ale răului, nenorocirii, dezordinii etc. Aşa, cum boala este o modalitate a nenorocirii, sănătatea este, simetric, un aspect al ordinii armonioase ce reglează raporturile spațiale şi temporale ale individului cu lumea şi cu semenii.

Precum naşterea şi moartea, boala şi sănătatea este, în primul rând, un eveniment social impus de condiția biologică a omului. Însă, spre deosebire de moarte, boala este o stare mai mult sau mai puțin reversibilă şi recurentă pe parcursul aceleiaşi existențe. Datorită faptului că boală este înrădăcinată în corpul suferindului şi pentru că amenință atât integritatea şi perenitatea persoanei, cât şi pe cele ale corpului social, boala este un moment ce are particularitatea de a mobiliza o încărcătură afectivă puternică şi de a activa procese sociale adeseori complexe.

Boala mai este expresia şi conştientizarea individuală a unei alterări psihosomatice trăite ca fiind neplăcute şi având valențe care diminuează capacitățile individului. Pragul de percepție şi pertinența diferențială a simptomelor sunt mult influențate nu doar de mediul cultural, ci şi de biografia individului, şi de istoricul grupului. Prima etapă a unei boli ca fenomen social este comunicarea acestei stări de fapt altora, prin cuvânt şi printr-un comportament adeseori omologat cultural. Astfel, boala apare ca o „modalitate de a fi" a persoanei umane, ca o formă particulară de „răspuns personal" al acesteia la acțiunea factorilor etiologiei cu caracter nociv.

Se poate desprinde din cele de mai sus faptul că fiecare individ „îşi face" în mod absolut „personal" şi „specific" boala, în funcție de tipul constituțio-

nal somato-psihic. Această constatare ne permite să afirmăm că fiecare afecțiune patologică are, din punct de vedere antropologic o anumită semnificație, un anumit mod de „a se manifesta” şi de a evolua, în raport direct cu modalitățile de reacție ale persoanei respective.

Vechea viziune despre relația boală/sănătate este guvernată de o seamă de repere intuitive. În special reprezentările populare despre corp au avut multă vreme un rol important. Împotriva acestora au trebuit să lupte teoriile ştiințifice, din Renaştere până în secolul al XVIII-lea. Tot împotriva lor a fost revizuită concepția despre corpul bolnav, şi, pe un plan, mai general, reprezentarea savantă despre corp.

Viziunea despre boală se schimbă odată cu mediile: de pildă, în Renaştere, melancolia era considerată o tulburare admisibilă de către elită la modă; însă unui om sărac, suferind de simptome similare – pe care le putem numi depresie – i s-ar fi reproşat că e neîndemânatic şi ursuz. Şi sexul a jucat un rol: manifestările a ceea ce putea fi numit „isterie” la o femeie din anii 1800 ar fi fost diagnosticate ca fiind „ipohondrie” la fratele ei.

Astăzi, „boala” este aşezată cu claritate în cadrul paradigmelor ştiințifice. Intuițiile şi credințele au dominat, totuşi, multă vreme, de unde şi necesitatea de a studia schimbările din activitatea față de boală şi păstrarea sănătății, precum şi strategiile menite să înfrunte durerea şi remediile, încercările de a elucida semnificațiile bolii (personale, morale, religioase). Este important să se aibă în vedere modul în care aceste atitudini au fost structurate de interese mai largi şi de conştiința diferențelor – dintre care diferențele de clasă socială şi de sex nu sunt cele mai nesemnificative – pe parcursul transformării gândirii tradiționale în gândire ştiințifică, a culturii orale în cultura scrisă, a viziunilor religioase despre lume în viziuni profane despre lume. Mai trebuie să ținem cont şi de faptul că maladiile sunt, simultan, fenomene biologice obiective şi stări, module personale de a fi.

Bibliografie:

1. BONTE, P.; IZARD, M., coord. *Dicționar de etnologie şi antropologie*. Bucureşti: Polirom, 2007. ISBN 978-973-46-0590-3.
2. ENĂCHESCU, C.; ENĂCHESCU, L. *Psihosomatică*. Bucureşti: Polirom, 2008. ISBN 978-973-46-1248-2.
3. LE BRETON, D. *Antropologia corpului şi modernitatea.* Bucureşti: Cartier, 2009. ISBN 978-9975-79-599-9.
4. CAC, T. *Фабрика безумия*. Екатеринбург: Ультра. Культура, 1970. ISBN 978-5-9681-0123-5.

Recomandat
Eudochia SAHARNEANU, dr.hab., prof.univ.